

การชดเชยค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายทางศีลธรรม

ความทั่วไป

บทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๔๒๐ ใ้กว้างหลักทั่วไปเกี่ยวกับความรับผิดชอบละเมิดไว้ว่า การกระทำให้ผู้อื่นเสียหายโดยผิดกฎหมาย ย่อมเป็นมูลหนึ่งประการหนึ่งที่จะต้องชดเชยค่าสินไหมทดแทนความเสียหายนั้น ได้กล่าวมาในบทที่ ๑ แล้วยังว่า ความเสียหายเป็นหลักประการหนึ่งที่ต้องมีเพื่อให้เกิดความรับผิดชอบละเมิด ถ้าไม่มีความเสียหายก็ไม่เป็นละเมิด ความเสียหายนั้นต้องเป็นความเสียหายต่อสิทธิหรืออย่างใดอย่างหนึ่งของบุคคล ซึ่งอาจเป็นความเสียหายต่อสิทธิในกองทรัพย์สิน หรือความเสียหายต่อสิทธินอกกองทรัพย์สิน ซึ่งเรียกว่าเป็น "ความเสียหายในทางศีลธรรม" ก็ได้ ปัญหาที่จะกล่าวถึงในบทนี้ก็คือจะให้ชดเชยค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายทางศีลธรรมที่เกิดขึ้นนั้นอย่างไร ? และใครบ้างที่จะมีสิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายทางศีลธรรม ?

ความมุ่งหมายในการชดเชยค่าสินไหมทดแทนก็คือให้ผู้เสียหายกลับสู่ฐานะเดิมเหมือนเมื่อยังไม่มีการละเมิด ซึ่งถ้าไม่มีทางอื่นก็ต้องใช้เงิน อันเป็นวิธีที่ชดเชยได้ทั่วไปในเมื่อไม่สามารถหาวิธีอื่นให้ดีกว่านั้นได้^๑ แม้แต่ความเสียหายที่ใคร่รับทางจิตใจ ซึ่งเป็นความเสียหายในทางศีลธรรม ไม่เป็นตัวเงิน ก็อาจจะต้องบังคับให้ชดเชยค่าเสียหายเป็น

---

^๑ Compensation. A payment to make amends for loss or injury to person or property, or as recompense for some deprivation :

P.G. Osborn, A consise Law Dictionary (Fifth Edition; London : Sweet & Maxwell, 1964), p.79.

ตัวเงิน เพราะไม่มีทางอื่นจะทำไ้ดีกว่านั้น ^๒ ดังนั้นถ้าเป็นความเสียหายอันแน่นอนและเป็นผลโดยตรงจากการกระทำของผู้ทำละเมิดแล้ว ผู้ทำละเมิดต้องรับผิดชอบ ไม่จำกั้กว่าต้องเป็นผลตามปกติหรือที่คาดหมายไ้ได้ในกรณีผิดสัญญาไม่ชำระหนี้ ^๓

(๑) ประวัติของคาสินไหมทดแทน

จากการค้นคว้าของนักประวัติศาสตร์กฎหมาย เป็นที่เชื่อกันว่าตั้งแต่ก่อนสมัยกรุงศรีอยุธยา ไทยไ้มีจารีตประเพณีอยู่แล้ว ห้ามผู้ต้องเสียหายเนื่องจากการกระทำอันเป็นผิดนั้น มีให้จัดการแก้แค้นผู้กระทำผิดด้วยประการใด ๆ โดยพลการ และตามอำเภอใจ ทั้งนี้ก็เพราะมีบทบัญญัติเป็นจำนวนมากในกฎหมายเก่า ห้ามราษฎรในพระราชอาณาจักรมิให้เข้าใช้กำลังลงโทษบุคคลอื่นที่ไ้กระทำความเสียหายให้แก่มุ่คนนั้นเสียเอง คนจะต้องนำเอาการละเมิดที่ทำให้คนเสียหายนี้ไปฟ้องร้องยังโรงศาลตามระเบียบเสมอไป และถ้าหากผู้ใดฝ่าฝืนบทบัญญัติดังกล่าวนี้ กฎหมายเก่าบัญญัติให้ต้องรับโทษ ซึ่งบางครั้งก็เป็นโทษหนักและรุนแรง ^๔ บทบัญญัติเหล่านี้บางบทยังรักษาลักษณะบางประการอันแสดงให้เห็นชัดเจนถึงความเก่าแกของบทบัญญัตินั้น ๆ ซึ่งตามวันในคำปรารภอาจจะมีอายุมาตั้งแต่รัชกาล

---

^๒ De Becker, Civil Code of Japan, Annotated, art.710 p.274:
ดู จิตติ คิงศัททีย์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ ๒ (กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์ไทยพิทยา, ๒๕๐๓), หน้า ๕๕๐.

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

^๔ กฎหมายลักษณะโจร มาตรา ๓๘, ๖๖, ๑๓๑, ๑๓๗ และ ๑๔๐
กฎหมายลักษณะอาญาหลวง มาตรา ๒๘, ๔๗, ๑๐๒ และ ๑๒๖
กฎหมายลักษณะอาญาราชฎร มาตรา ๑, ๒, ๓, ๔, ๖

ของสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ ผู้สร้างอาณาจักรอยุธยาก็ได้^๕ พระองค์คงจะมีความ
ไม่พระราชหฤทัยเป็นเบื้องแรก ในอันที่จะทรงจกให้ความสงบเรียบร้อยมีอยู่อย่างมั่นคงใน
ราชอาณาจักรใหม่นี้ โดยวิธีบัญญัติห้ามมิให้มีการคิดทำร้ายแก่กันซึ่งกันและกัน อันยอมเป็น
เหตุให้เกิดมีการวุ่นวายเนื่อง ๆ การที่มีบทบัญญัติห้ามมิให้ทำการแก่กันเช่นนี้เป็น
จำนวนมากหลาย และบทบัญญัติเหล่านี้ลงโทษแก่ผู้ฝ่าฝืนรุนแรง ทั้งสองประการนี้ย่อมจะ
เป็นเครื่องชี้ให้เห็นว่าชาวไทยมิสงสัยที่จะทนรับความกดขี่ข่มเหงไม่ได้ และจะต้องคิดแก้แค้น
ทดแทนเสมอไป อันเป็นนิสัยที่จะพึงคัดแก้ได้ช่วยยาก^๖

ตามกฎหมายในกรุงศรีอยุธยาถือว่า การแก้แค้น เป็นการกระทบทระเทือน
หมิ่นพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ ยิ่งกว่านั้นการที่ผู้เสียหายบังคับเอาสินไหมโดย
ผลการตนเอง ก็เป็นที่ถือว่าเป็นการกระทำผิดเหมือนกัน การกำหนดจำนวนเงินที่ผู้
ละเมิดจะชำระเป็นหน้าที่ของศาลที่จะต้องกำหนด หาใช่หน้าที่ของผู้เสียหายไม่^๗ น่า
เชื่อว่าวิธีการที่ยอมให้ผู้เสียหายเรียกเงินสินไหมแทนการแก้แค้นนั้นเป็นเรื่องที่ปฏิบัติกันนาน
มาแล้ว ก่อนสมัยกรุงศรีอยุธยา กล่าวคือ จำนวนเงินค่าสินไหมที่ผู้ละเมิดต้องใช้ในกรณี
ละเมิดต่าง ๆ นั้น ในชั้นแรกจารีตประเพณีเองได้คอย ๆ วางกำหนดลงไป ในกาลต่อ
มาพระมหากษัตริย์ได้ทรงเปลี่ยนแปลงแก้ไขอัตราค่าสินไหมซึ่งจารีตประเพณีได้กำหนดไว้
แล้ว แต่วิธีเรียกเงินเป็นค่าทำขวัญแทนการแก้แค้นนั้น พระมหากษัตริย์หาได้เป็นผู้ตั้งขึ้น
ไม่ เงินสินไหมนั้นในเบื้องต้น เป็นเงินที่เรียกเอาเพื่อใช้เป็นค่าทดแทนความเสียหายที่
เกิดขึ้น โดยเหตุนี้สินไหมจึงตรงกันกับที่เรียกในกฎหมายปัจจุบันนี้ว่า "ค่าสินไหมทดแทน"

^๕ ร. แลงกัต, ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย, เล่ม ๒ (พิมพ์ครั้งที่ ๓; คำสอน
ชั้นปริญญาโท, มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง, ๒๔๗๘), หน้า ๘๘

^๖ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน

^๗ กฎหมายลักษณะตระลาการ มาตรา ๑๕.

และเนื่องจากเป็นค่าทดแทนความเสียหายเช่นนี้ จำนวนของสินไหมจึงเปลี่ยนแปลงไปตามความเสียหายมากหรือน้อยที่เกิดขึ้นแก่ผู้ถูกละเมิด เช่นในกรณีลักทรัพย์การคำนวณสินไหมจะต้องถือเอามูลค่าของทรัพย์สินที่ถูกลักเป็นเกณฑ์สำหรับคำนวณ ในกรณีทำร้ายบาดเจ็บสินไหมจะต้องคำนวณโดยพิจารณาถึงความบาดเจ็บมากหรือน้อยที่ได้รับและศักดิ์ของผู้ต้องบาดเจ็บ

สินไหมหาใช่เป็นแต่เพียงค่าทดแทนความเสียหายเท่านั้นไม่ ตามธรรมดาสินไหมมักจะเป็นเงินซึ่งมีจำนวนสูงกว่ามูลค่าของความเสียหายอันเกิดขึ้นจริง ที่เป็นดังนี้เพราะตามสภาพเดิมสินไหมเป็นจำนวนเงินซึ่งผู้ถูกละเมิดยอมรับแทนที่จะใช้สิทธิแก้แค้นลงโทษแก่ผู้ทำละเมิด และก็เป็นธรรมดาอยู่เองเพื่อเป็นการตอบแทนกับที่ตนสละสิทธิแก้แค้น ผู้เสียหายย่อมจะเรียกเอาค่าไถ่โทษให้เป็นจำนวนสูงกว่ามูลค่าของความเสียหายที่ได้รับจริง จำนวนของสินไหมที่เรียกเอาในกรณีละเมิดต่าง ๆ นี้ ในเวลาต่อมาได้ตั้งขึ้นเป็นอัตราแน่นอนโดยจารีตประเพณี และได้เขียนเป็นลายลักษณ์อักษรไว้เป็นกฎหมาย ซึ่งก็ยังมีลักษณะเป็นค่าไถ่โทษเหมือนสมัยเดิม คือมีจำนวนสูงกว่ามูลค่าของความเสียหายดังกล่าวแล้ว อันถือได้ว่าสินไหมนี้เป็นโทษที่ใช้ลงแก่ผู้กระทำละเมิด ทำนองเดียวกับโทษปรับในกฎหมายปัจจุบัน ฉะนั้นการกำหนดจำนวนเงินที่เป็นสินไหมจึงต้องอาศัยพิจารณาถึงเหตุแห่งความหนักเบาของความผิดเป็นสำคัญด้วย กล่าวคือต้องพิจารณาถึงความร้ายผิดอันแท้จริงของผู้ทำละเมิด

กล่าวโดยสรุป ถ้าจะพิจารณาสินไหมตามหลักกฎหมายปัจจุบันนี้แล้ว ก็จะได้เห็นว่า สินไหมมีลักษณะเป็นทั้งค่าสินไหมทดแทนทางแพ่ง และค่าปรับทางอาญา โดยทั่วไปแล้ว การเรียกสินไหมมีจุดประสงค์จะให้เป็นการลงโทษผู้ทำละเมิดด้วยอีกสองประการ และในบางกรณีปรากฏว่าสินไหมล้วนมีลักษณะเป็นโทษแต่อย่างเดียว ในกรณีเช่นนี้สินไหมเป็นเงินปรับที่กฎหมายให้ตกแก่ผู้ถูกละเมิด โดยผู้นั้นมิได้รับความเสียหายแต่อย่างใด

นอกจากนี้ จะเห็นได้ว่าการให้คดีใช้ค่าสินไหมในสมัยโบราณนั้น ได้คำนึงถึงหลักศาสนาเป็นสำคัญ เช่น บทบัญญัติในกฎหมายลักษณะเบ็ดเสร็จ บทที่ ๓๕๓ กล่าวว่า เมื่อบุคคลผู้หนึ่งขณะตกไม้อยู่ และตัวขวานหลุดจากค้ำไปถูกบุคคลอีกผู้หนึ่งถึงแก่ความตาย เช่นนี้ บุคคลผู้ทำให้เขาถึงตายโดยไม่เจตนา ย่อมไม่ต้องรับผิดชอบใช้สินไหมอย่างใด เป็นแต่เพียงช่วยครอบครัวผู้ตายออกเงินค่าทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ผู้ตาย เงินที่ออกนี้กฎหมายก็ไม่ได้กำหนดไว้ชัดเจกว่าจะต้องใช้เงินเท่าใด แต่ถ้าปรากฏว่าขวานได้หลุดจากมือทั้งตัว ขวานและค้ำไปถูกอีกคนหนึ่งตาย ทั้งนี้ผู้ทำให้เขาตายโดยไม่เจตนาต้องใช้ค่าตัวผู้ตาย ซึ่งถ้าเป็นกฎหมายในสมัยปัจจุบันแล้ว ก็จะไม่ทำให้เกิดความรับผิดชอบแต่อย่างใด ที่เห็นได้ชัดว่านำเอาหลักศาสนาพุทธมาใช้ในการคำนวณค่าสินไหม ก็คือ กฎหมายลักษณะวิवाद ศักกราช ๑๒๖๕ ซึ่งเกี่ยวกับการค่าและการทำร้ายร่างกาย โดยอาศัยเลขสามจำนวนคือเลข ๑๐ หมายถึงกุศลธรรม ๑๐ ประการ เลข ๑ หมายถึงจิต (เจตนา) และเลข ๕ หมายถึงปัญญาอินทรีย์ คือ อายตนะภายในทั้ง ๕ สำหรับละเมิดด้วยค่าค่า อัตราค่าปรับใหม่ ให้บวก ๑ เข้ากับ ๑๐ จะได้ผลลัพธ์ ๑๑ เป็นอัตราค่าปรับใหม่ละเมิดด้วยค่าค่า แล้วคูณด้วยเลข ๑,๐๐๐ ซึ่งเป็นจำนวนเลขที่หมายถึงความรู้สึกโกรธแค้น ผลลัพธ์จะเป็นจำนวนเบี้ยที่ผู้ละเมิดจะต้องชำระ คือ ๑๑,๐๐๐ ตัว เลขนี้ใช้บังคับแก่บุคคลผู้มีศักดิ์นา ๕ ไร่ สำหรับผู้มีศักดิ์นา ๑๐ ไร่ จำนวนเพิ่มขึ้นเป็นสองเท่า และเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จนถึงศักดิ์นา ๔๐๐ ไร่ เป็นต้น ค่าปรับสำหรับละเมิดดังกล่าวนี้ ย่อมแบ่งเป็นของรัฐกึ่งหนึ่ง และเป็นของผู้ละเมิดอีกกึ่งหนึ่ง

จะเห็นได้ว่ากฎหมายไทยสมัยโบราณได้คำนึงค่าสินไหมเพื่อความเสียหายทางศีลธรรมเช่นกัน นอกจากค่าสินไหมเนื่องจากการค่าดังกล่าวแล้ว ก็ได้แก่ค่าสินไหมกรณีถูกทำร้ายเป็นแผลเสียโฉม ดังปรากฏในกฎหมายลักษณะวิवादบทที่ ๓๐ เป็นต้น

(๒) ค่าสินไหมทดแทนตามกฎหมายโบราณเปรียบเทียบกับกฎหมายปัจจุบัน

เมื่อพิจารณาหลักกฎหมายอันเกี่ยวกับค่าสินไหมในสมัยโบราณของไทยดังกล่าวแล้ว จะพบว่ามิใช่แตกต่างไปจากกฎหมายในสมัยปัจจุบัน คือ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ดังต่อไปนี้คือ

(ก) คำสินไหมทดแทนตามกฎหมายโบราณมีลักษณะ เป็นทั้งคำสินไหมทดแทน ในทางแพ่งและคำปรับในทางอาญา ทั้งนี้โดยมีจุดประสงค์จะเป็นการลงโทษผู้กระทำ ละเมิดด้วยอีกโสดหนึ่ง แต่คำสินไหมทดแทนในปัจจุบันมิใช่เป็นคำปรับในทางอาญา เพราะ มิได้มุ่งประสงค์ที่จะเป็นการลงโทษผู้กระทำละเมิด แต่มุ่งที่จะให้ผู้เสียหายกลับสู่ฐานะ เดิมเหมือนเมื่อยังไม่มีการละเมิด และให้เพื่อเป็นการปลอบขวัญผู้เสียหายอีกส่วนหนึ่งด้วย

(ข) คำสินไหมทดแทนตามกฎหมายโบราณมักจะกำหนดจำนวนตายตัวไว้ก่อน แล้ว หรือมิฉะนั้นก็จะกำหนดวิธีคิดคำนวณค่าสินไหมไว้เสร็จเรียบร้อย โดยคำนึงถึงศักดิ์นา ที่ผู้กระทำละเมิดได้รับอยู่ แต่คำสินไหมทดแทนในปัจจุบันมิได้กำหนดจำนวนเอาไว้ตายตัว นอกจากนั้นก็มิได้วางหลักเกณฑ์การคำนวณค่าสินไหมทดแทนเอาไว้ ยิ่งไปกว่านั้นในปัจจุบัน ได้ยกเลิกศักดิ์นาของบุคคลไปแล้ว การคำนวณค่าสินไหมทดแทนของศาล จึงไม่ต้องอาศัย ศักดินาที่ผู้กระทำละเมิดได้รับอยู่ หากแต่ศาลมักจะคำนึงถึงฐานะทางเศรษฐกิจ ทางครอบครัว และทางสังคมของผู้ถูกกระทำละเมิดในการ คัดคำสินไหมทดแทน ว่าควรจะให้มากน้อย เท่าใดจึงจะเป็นธรรมแก่ผู้เสียหาย

(ค) คำสินไหมทดแทนตามกฎหมายโบราณมักจะให้เพื่อเป็นการไถ่โทษบาป เคารวะที่ผู้กระทำละเมิดได้สร้างไว้ เช่น กรรณิชากรไม้แล้วขวานหลุมมือถูกผู้อื่นถึงตายถึง กลัวข้างต้น แต่คำสินไหมทดแทนในปัจจุบันมิได้มีจุดประสงค์เพื่อไถ่โทษบาป เคารวะ แต่เพื่อให้สิ่งที่ผู้เสียหายต้องสูญเสียไปกลับคืนคืนดั้งเดิม

(ง) คำสินไหมทดแทนตามกฎหมายโบราณมิได้แยกแยะออกเป็นคำสินไหม ทดแทนเพื่อความสะดวกต่อสิทธิในกองทรัพย์สิน และคำสินไหมทดแทนเพื่อความสะดวกต่อ สิทธิในกองทรัพย์สินอย่างชัดเจน เหมือนคำสินไหมทดแทนในปัจจุบัน

(๓) การคำนวณค่าสินไหมทดแทนเพื่อความสะดวกต่อสิทธิในกองทรัพย์สิน

การคำนวณค่าสินไหมทดแทน มีความแตกต่างกันระหว่างความเสียหายที่เกิด จากละเมิด กับความเสียหายที่เกิดจากการผิดนัดชำระหนี้ สำหรับในทางละเมิด ยังมีการ จำแนกออกเป็นความเสียหายที่เกิดจากการประทุษร้ายต่อบุคคล กับความเสียหายที่เกิดจาก

การประทุษร้ายต่อทรัพย์สิน และในความเสียหายที่เกิดจากการประทุษร้ายต่อบุคคล ยังแบ่งได้เป็นความเสียหายต่อสิทธิในกองทรัพย์สิน กับความเสียหายต่อสิทธิในกองทรัพย์สิน หรือที่เรียกว่า "ความเสียหายทางศีลธรรม" กล่าวโดยทั่วไปการคำนวณความเสียหายอันเกิดจากการผิดนัดไม่ชำระหนี้ มีหลักเกณฑ์ที่มีความถูกต้องแน่นอนมาก ส่วนการคำนวณความเสียหายอันเกิดจากการกระทำละเมิดมีหลักเกณฑ์แห่งการคำนวณถูกต้องแน่นอนน้อยลงไป ในที่นี้จะกล่าวถึงเฉพาะการคำนวณค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายอันเกิดจากการกระทำละเมิด ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับ "ค่าเสียหายทางศีลธรรม" (Moral Damages) เท่านั้น ซึ่งจะเห็นว่าการคำนวณค่าเสียหายทางศีลธรรมหาได้มีหลักเกณฑ์ที่แน่นอนไม่ เพราะเป็นค่าเสียหายที่ไม่อาจกำหนดเป็นตัวเงินได้ (non-pecuniary damages) จึงต้องพิจารณาโดยอาศัยพฤติการณ์แวดล้อมทั้งปวง รวมทั้งอาศัยประสบการณ์และสามัญสำนึกของผู้พิพากษาผู้พิจารณาคดีคดีด้วย

บทกฎหมายที่ถือเป็นแม่บทสำคัญในเรื่องนี้คือ มาตรา ๔๓๘ วรรคแรกแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ที่ว่า "ค่าสินไหมทดแทนจะพึงใช้โดยสถานใดเพียงใดนั้น ให้ศาลวินิจฉัยตามควรแก่พฤติการณ์และความร้ายแรงแห่งละเมิด"

แต่ไหนเพียงใดจึงจะเรียกว่า "ตามควร" ศาลจะอาศัยอะไรเป็นเกณฑ์พิจารณา ? ผู้เขียนจะได้แยกพิจารณาออกเป็น ๒ กรณีคือ กรณีละเมิดต่อร่างกาย อนามัย เสรีภาพ ชื่อเสียง และสิทธิอื่น ๆ และกรณีละเมิดทำให้ถึงตาย

(ก) การคำนวณค่าเสียหายทางศีลธรรมกรณีละเมิดต่อร่างกาย อนามัย เสรีภาพ ชื่อเสียง และสิทธิอื่น ๆ

---

๘ David A McI. Kemp, Margaret Sylvia Kemp, The Quantum of Damages, Volume I (Second Edition; London: Sweet & Maxwell, 1961). p.57.

สำหรับกรณีละเมิดต่อร่างกาย อนามัย เสรีภาพ นั้น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๔๒ บัญญัติให้ผู้เสียหายเรียกร้องเอาค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายอย่างอื่นอันมิใช่ตัวเงินด้วยอีกก็ได้ รวมทั้งกรณีหญิงที่ต้องเสียหายเพราะผู้ใดทำผิดอาญาเป็นทรมานกรรมแก่ตน ก็มีสิทธิเรียกร้องทำนองเดียวกันนี้ ส่วนกรณีละเมิดต่อชื่อเสียง นั้น ย่อมถือได้ว่าเป็นการละเมิดต่อสิทธิของบุคคล ซึ่งมาตรา ๔๒๐ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ก็บัญญัติให้ผู้ละเมิดจะต้องใช้ค่าสินไหมทดแทน อันถือได้ว่าเป็น "ค่าเสียหายทางศีลธรรม" เพราะเป็นความเสียหายต่อสิทธิอันนอกกองทรัพย์สิน และมาตรา ๔๔๓ ก็บัญญัติรับรองว่าบุคคลใดทำให้เขาต้องเสียหายแก่ชื่อเสียงเมื่อผู้ต้องเสียหายร้องขอ ศาลจะสั่งให้บุคคลนั้นจัดการตามควร เพื่อให้ชื่อเสียงของผู้นั้นกลับคืนดีแทนให้ใช้ค่าเสียหายหรือทั้งให้ใช้ค่าเสียหายด้วยก็ได้ นอกจากนี้ถ้าเป็นกรณีกล่าวหาหรือใส่ชู้สาวแพรหลายซึ่งข้อความอันฝ่าฝืนต่อความจริง เป็นที่เสียหายแก่ชื่อเสียงหรือเกียรติคุณของบุคคลอื่น มาตรา ๔๒๓ ก็บัญญัติให้ผู้กล่าวหาหรือใส่ชู้สาวต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนเช่นกัน

ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน (The German Civil Code) มาตรา ๔๔๓ ซึ่งเป็นหลักแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา ๔๒ ก็ได้บัญญัติไว้ในทำนองเดียวกัน หากแต่มีถ้อยคำที่บังชัดเจนลงไปกว่า ให้ผู้เสียหายเรียกร้องเอาค่าสินไหมทดแทนเป็น "จำนวนเงินที่ยุติธรรม" (an equitable compensation in money for the damages which is not a pecuniary loss)^๕

สำหรับกฎหมายจีนนั้น ประมวลกฎหมายแพ่งจีน มาตรา ๑๕๕ บัญญัติไว้ชัดแจ้งว่า กรณีประทุษร้ายต่อร่างกาย อนามัย ชื่อเสียง หรือเสรีภาพ ผู้ที่เสียหายย่อมเรียกร้องให้ชดใช้เป็นตัวเงินตามสมควร ถึงแม้ความเสียหายนี้จะมีโทษความเสียหาย

---

^๕ พจน บุษปาคม, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะละเมิด (ไทย ญี่ปุ่น เยอรมัน และฝรั่งเศส) (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, ๒๕๑๐) หน้า ๓๓๐.

ทางทรัพย์สินก็ตาม ความเสียหายดังกล่าวได้แก่ ความทนทุกข์ทรมานที่เกิดขึ้นแก่เนื้อตัวและจิตใจของร่างกาย เช่น การบาดเจ็บยอมทำให้รูปหน้าเสียโฉม การวางงานทำให้จิตใจเศร้าหมอง หรือการถูกทำลายชื่อเสียงยอมทำให้ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์จากสังคม และทำให้บุคคลสมาคมลดน้อยลง เป็นต้น^{๑๐} นอกจากนี้ สิทธิในสภาพบุคคลอื่น ๆ นักนิติศาสตร์จีนก็ได้ตีความว่า หากได้รับการประทุษร้าย ก็ยอมเรียกร้องค่าเสียหายทางศีลธรรมได้ เช่น การประทุษร้ายต่อพรตมจารีย์^{๑๑}

ส่วนประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น มาตรา ๗๑๐ บัญญัติกำหนดไปไกลโดยคลุมทั้งความเสียหายที่กระทำต่อร่างกาย เสรีภาพ ชื่อเสียง หรือสิทธิในทรัพย์สินของผู้อื่นด้วย ที่ผู้เสียหายเรียกร้องให้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายอันมีใจตัวเงินได้^{๑๒} เช่นกรณีขโมยทรัพย์สินเป็นมรดกประจำตระกูลถือเป็นความเสียหายทางศีลธรรมที่ศาลกำหนดค่าเสียหายให้ นอกเหนือจากความเสียหายเป็นเงินในราคาทรัพย์สิน^{๑๓}

กฎหมายฝรั่งเศส แม้จะไม่มีบทบัญญัติที่บ่งไว้โดยแจ้งชัดให้ผู้เสียหายเรียกร้องค่าเสียหายทางศีลธรรมได้ แต่นักนิติศาสตร์และศาลฝรั่งเศสก็ได้ตีความตลอดมาว่า ความเสียหายทางศีลธรรมในความหมายที่แท้จริงนั้นไม่อาจชดใช้ได้ด้วยเงินทองหรือทรัพย์สินอื่นใด แต่ศาลก็พิพากษาให้ชดใช้ค่าเสียหายเป็นตัวเงินได้ เช่น ความเสียหายต่อเกียรติยศชื่อเสียง ความเชื่อทางศาสนา กรณีประทุษร้ายต่อร่างกายถึงบาดเจ็บ เป็นต้น^{๑๔}

^{๑๐} เหวเสี่ยวเหวียน, การวิจัยเกี่ยวกับการชดใช้ค่าสินไหมทดแทน (พิมพ์ครั้งที่ ๓ ; ไทเป : สำนักพิมพ์ซางอู้อินชุกวง ไต้หวัน, ๑๙๖๕), หน้า ๘๐.

^{๑๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๑

^{๑๒} พจน์ บุษปาคม, เรื่องเดิม, หน้า ๑๕

^{๑๓} De Becker, Principles & Practice of the Civil Code of Japan, p 440.

^{๑๔} Ambroise Colin et Henri Capitant, Traité de Droit Civil, Tome II (Prais : Librairie Dalloz, 1959), p.604.

ตามกฎหมายอเมริกันนั้น การทำให้เกิดความเสียหายทางจิตใจ (mental disturbance) แต่อย่างเดียวนั้น จะเป็นละเมิดก็ต่อเมื่อเป็นการร้ายแรงเห็นได้ชัด^{๑๕} แต่กรณีประทุษร้ายต่อบุคคลนั้น ทุกศาลยินยอมให้ค่าเสียหายเพื่อความเจ็บปวด และความทุกข์ทรมานที่อยู่ในความรู้สึกนึกคิด และในจิตใจของผู้เสียหายเสมอ^{๑๖} ค่าเสียหายเหล่านี้มิใช่การทดแทนความสูญเสียอันเป็นตัวเงิน และมีไรค่าอันจะแลกเปลี่ยนได้ (no exchange value)^{๑๗} การกำหนดค่าเสียหายอยู่ในดุลพินิจของลูกขุน (jury) ซึ่งศาลจะไม่เข้าเกี่ยวข้องกับคว้งเว้นแต่คณะลูกขุนไม่สามารถที่จะตกลงกันได้ นอกจากนี้ศาลจะเป็นผู้ตัดสินค่าเสียหายที่ลูกขุนกำหนดขึ้นนั้นมิให้เกินสมควร^{๑๘} ค่าเสียหายทางจิตใจอย่างอื่นที่ศาลอเมริกันยินยอมให้เรียกได้ก็เช่น ความตกใจกลัว ความวิตกกังวล ความอับอาย และการรบกวนทางจิตใจอื่น ๆ เป็นต้น สำหรับกฎหมายอังกฤษเดิมถือว่าความเสียหายทางจิตใจอย่างเดียวนั้น (emotional distress) ไม่มีความเสียหายต่อร่างกายประกอบคว้งไม่เป็นละเมิด^{๑๙} เช่น คดี Victorian Railway commissioners v. Coultas เมื่อปี ค.ศ. ๑๘๘๘ The judicial Committee of the Privy Council ได้วินิจฉัยว่ากรณีที่พักงานรถไฟผู้มีหน้าที่ปิดเปิดกันทางตรงที่ทางรถไฟผ่านถนน ประมาทเดินเลี้ยวไม่ยกที่กันนั้นมากันไว้ขณะรถไฟแล่นผ่าน เป็นเหตุให้นางสาว Coultas รอคิววิตไปได้อย่างหวุดหวิดขณะเธอข้ามทางรถไฟ แต่เธอได้รับความตกใจเสียหาย จุลม้วยและเจ็บหนัก ถือว่าโจทก์ไม่มี

^{๑๕} William L. Prosser, Law of Torts, (Second Edition; 1955) no 37, p. 180.

^{๑๖} Mc Cormick, Damages § 88 (1935); 4 Restatement of Torts § 905, 924. A critical and provocative treatment of the problem appears in Zelermyer, Damages for Pain and Suffering, 6 Syracuse L. Rev. 27 (1954)

^{๑๗} Fowler V. Harper, Fleming James, jr., The Law of Torts, Volume 2 (Boston: Little Brown & Co., 1956), p.1321.

^{๑๘} Ibid.

^{๑๙} Salmond, Torts, ed 12, p.402.

สิทธิฟ้องเรียกค่าเสียหายได้ เพราะหากยอมรับว่าความตกใจเสียหายทางประสาทคือ เป็นเหตุฟ้องคดีได้แล้ว ก็จะเป็นการเปิดกว้างให้มากไปสำหรับบรรดาคดีเรียกร้องค่าเสียหายที่สมมุติขึ้น (imaginary claims) Sir Richard Couch ซึ่งเป็นผู้พิพากษาในคดีนี้ได้กล่าวว่า :

"หากได้มีการกระทบกระเทือนต่อบุคคล (physical impact) ขึ้นมาแล้ว ศาลยุติธรรมก็ไม่เคยประสบความสำเร็จที่จะยอมรับเอาว่า ความเจ็บปวดและการทนทุกข์ทรมานอาจถือเป็นมูลเรียกร้องค่าเสียหายได้ แต่ทว่าสำหรับกรณีนี้ขาดการกระทบกระเทือนต่อบุคคลแล้ว ย่อมเป็นการลำบากยิ่งขึ้นในการที่จะอ้างว่า เพียงการทำให้ผู้อื่นตกใจเสียหายในทางจิตใจเท่านั้น จะถือว่าเป็นการทำละเมิดในข้อไหน..." ๒๐

ในวงการนักกฎหมายอังกฤษไม่สู้จะพึงใจในคดีนี้นัก เนื่องจากผลของคดีขัดกับสามัญสำนึก (common sense) เพราะความประมาทเลินเล่ออย่างถึงขนาดของพนักงานรถไฟเป็นเหตุให้ใจทกล้มป่วยและเจ็บหนัก เมื่อพิจารณาในด้านศีลธรรมแล้ว ใจทกก็ควรมีสิทธิจะได้รับค่าเสียหาย แต่ต้องถูกข้อยกเว้นเหตุผลทางค่านิติวิชาการกฎหมายเท่านั้น การขัดกันระหว่างหลักนิติธรรม (The rule of law) และสิ่งที่คนทั่วไปถือว่าเป็นความยุติธรรมนั้น มักก่อให้เกิดความกังขาในเรื่องความถูกต้องชอบด้วยเหตุผลของตัวบทกฎหมาย ครั้นต่อมาอีก ๕ ปี ศาลยุติธรรมอังกฤษก็ได้ตัดสินในคดี Wilkinson v. Downton ๒๑ ปฏิเสธไม่ยอมดำเนินตามคำวินิจฉัยในคดีดังกล่าวข้างต้น ท่านผู้พิพากษา Wright ได้ตัดสินว่า จำเลยซึ่งนำเรื่องไม่จริงไปบอก

๒๐ A. L. Goodhart". The Question of Damages ofr Shocks", The Law in Action แปลโดย อุทิศ วีรวัฒน์, บทบัญญัติ เล่ม ๒๔ ตอน ๑ (มกราคม ๒๕๐๔) หน้า ๓๔.

๒๑ (1897) 2 Q. B. 57.

แก๊สเป็นเครื่องเล่นว่า สามีโชนกประสพอุบัติเหตุอย่างร้ายแรง และได้รับบาดเจ็บสาหัส เป็นเหตุให้โชนกตกใจ เสียขวัญและป่วยหนัก จำเลยจะต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายอันเกิดจากการล่อเล่นนี้ เพราะเป็นหน้าที่ที่จะต้องใช้ความระมัดระวังที่จะไม่ก่อให้เกิดความตระหนกตกใจในความรู้สึก (emotional shock) และถือว่าวิญญูชนยอมอาจจาคาการล่อหน้าได้ถึงผลที่จะเกิดตามมา ต่อมาในปี ค.ศ. ๑๙๐๑ ศาลก็ได้วินิจฉัยในคดี *Dulien v. White* ^{๒๒} เห็นตามหลักในคดี *Wilkinson v. Downton* ว่า การที่จำเลยข่มขู่รถเทียมม้าคู่ไปโดยประมาทเป็นเหตุให้เตลิดพุ่งเข้าไปในบ้านชายสุรา โชนกซึ่งกำลังชายสุราในบ้านนั้นได้รับความตกใจ เสียขวัญ ทำให้แทงบุตรในเวลาต่อมา จำเลยจะต้องชดเชยค่าเสียหายให้แก่โชนก แต่ทว่าผู้พิพากษา Kennedy ได้วางหลักไว้ว่า "การตกใจเสียขวัญนั้น เมื่อเกิดขึ้นแก่จิตใจแล้ว จะต้องเป็นการตกใจเสียขวัญที่เกิดจากความกลัวอย่างสมเหตุสมผลว่าจะเกิดอันตรายแก่ตัวผู้นั้นเองโดยฉับพลัน"

อย่างไรก็ตาม ศาลอุทธรณ์ (Court of Appeal) ได้ตัดสินยืนตามศาลชั้นต้นในคดี *King v. Phillips* ในปี ค.ศ. ๑๙๕๓ ว่า ในกรณีนี้หญิงผู้เป็นมารดาซึ่งอยู่ห่างออกไปประมาณ ๔๐ หลา ได้แลเห็นอุบัติเหตุที่เกิดแก่บุตรของนางและบุตรได้รับบาดเจ็บ นางจึงตกใจเสียขวัญเป็นเหตุให้ป่วยหนักนั้น ถือว่านางอยู่นอกขอบเขตหรือวงรัศมีของการคาดการณ์ล่วงหน้าได้โดยสิ้นเชิง จึงไม่อาจเรียกค่าเสียหายได้ ดังนั้นกฎหมายอังกฤษเกี่ยวกับเรื่องตกใจเสียขวัญซึ่งเป็นกรณีเสียหายทางจิตใจอย่างเดียว โดยมีได้เสียหายทางร่างกายด้วย จึงยังไม่เป็นที่แน่นอน เป็นเรื่องที่ศาลยุติธรรมรู้สึกยากลำบากต่อการชี้ให้เห็นแน่นอนลงไปได้ แต่ในคดี *Schneider v. Eisovitch* ซึ่งตัดสินเมื่อปี ๑๙๖๐ว่า โชนกฟ้องเรียกชดเชยค่าเสียหายเพื่อความทุกข์ทรมานอันเกิดจากการตกใจเสียขวัญเมื่อได้ทราบข่าวการตายของสามีตนได้ ^{๒๓}

เป็นที่น่าสังเกตว่า ศาลตัดสินให้เรียกค่าเสียหายในกรณีนี้ได้เพราะ

๑. เป็นการกระทำละเมิดต่อตัวหญิงผู้ตกใจเสียขวัญโดยตรง
๒. การกระทำละเมิดนั้นมีผลกระทบต่อร่างกายภาพควบคู่ไปกับความตกใจเสียขวัญด้วย

^{๒๒} (1901) 2 K.B. 669.

^{๒๓} (1960) 2 W.L.R.169 (Paul J.)

ฟ้องเรียกร้องค่าเสียหายเพื่อความทุกข์ทรมาณอันเกิดจากการตกใจเสียชีวิตเมื่อใดทราบ
ข่าวการตายของสามีตนได้ ^{๒๓}

เกี่ยวกับกรณีความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้น เป็นความเสียหายทางจิตใจอย่าง
เดียว โดยไม่มีความเสียหายทางวัตถุของไทยอยู่ด้วย บางคดีศาลฎีกาของไทยก็ไม่ให้ค่าเสียหาย
ทางศีลธรรม เช่น :

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๓๓๘/๒๕๕๓ ในคดีนี้ จำเลยขอบุตรโจทก์ซึ่งหมั้น ๖๖๔
กับจำเลยไปบ้านแล้วไม่ยอมให้กลับ เลยได้เสียเป็นภรรยาจำเลยโดยไม่จดทะเบียน
สมรส โจทก์อับอายขายหน้า ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า โจทก์เรียกค่าเสียหายในทำนองอับอาย
ขายหน้า เพราะบุตรสาวเสียความบริสุทธิ์โดยไม่จดทะเบียนสมรส ความอับอายต่าง ๆ
ที่โจทก์ฟ้อง มิใช่เป็นเรื่องละเมิดที่จะได้รับค่าสินไหมทดแทนตามประมวลกฎหมายแพ่งและ
พาณิชย์

ข้อสังเกต

ตามกฎหมายฝรั่ง เศษและกฎหมายสวีตซึ่งเป็นที่มาของมาตรา ๓๓๘ รับรอง
ความเสียหายทางจิตใจ โดยมีต้องมิบทกฎหมายให้ใช้ค่าเสียหายทางจิตใจโดยเฉพาะ
อย่างกฎหมายเยอรมัน จึงไม่น่าแปลมาตรา ๕๒๐ ให้แคบอย่างกฎหมายเยอรมัน ^{๒๔}
กรณีนี้ผู้เขียนเห็นว่า โจทก์น่าจะเรียกค่าอับอายขายหน้าได้ เพราะเป็นการประทุษร้าย
ต่อชื่อเสียงของโจทก์ซึ่งเป็นสิทธิอย่างหนึ่งที่กฎหมายคุ้มครอง เมื่อจำเลยทำให้โจทก์
เสียหาย บอมนถือว่าจำเลยทำละเมิดตาม มาตรา ๕๒๐ จำต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อ
การนั้น เนื่องจากกฎหมายไทยไม่มีบทบัญญัติว่ายอมให้เรียกค่าเสียหายทางจิตใจได้

^{๒๓} (1960) 2 W.L.R. 169 (Paull J.)

^{๒๔} จิตติ ศิงศกัณฑ์, เรื่องเดิม, หน้า ๔๘๕.

เฉพาะกรณีที่ถูกหมายบัญชีไว้ชัดเจนดังเช่น ประมวลกฎหมายเยอรมัน มาตรา ๒๖๓ จึง
ต้องตีความอย่างกว้างว่า เมื่อกฎหมายไม่ห้าม ก็ย่อมเรียกค่าเสียหายทางจิตใจ หรือ
ค่าเสียหายทางศีลธรรมได้เสมอ ดังจะเห็นได้จากคดีต่อไปนี้ ซึ่งแม้จะเป็นกรณีเสียหาย
ทางจิตใจอย่างเดียวโดยไม่มีความเสียหายทางวัตถุรวมอยู่ด้วย แต่ศาลฎีกาก็ให้เรียก
ค่าเสียหายทางศีลธรรมได้ คือ :

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๓๓๖/๒๔๙๕ เกมจำเลยทั้งสามต้องหาในคดีอาญา
ว่าสมคบกันฉ้อครากระทำอนาจารแก่ผู้เสียหายอายุ ๑๘ ปี ศาลพิพากษาให้ลงโทษจำคุก
คดีถึงที่สุด โจทก์จึงฟ้องคดีนี้เรียกค่าเสียหายหรือเบี้ยทำขวัญจากจำเลยเป็นเงิน
๓,๐๐๐ บาท ศาลฎีกาวินิจฉัยว่าจำเลยไม่เพียงแต่ฉ้อครากระทำอนาจารแก่ผู้เสียหาย
เท่านั้น ในชั้นที่จำเลยถูกฟ้องคดีอาญา จำเลยยังให้การและนำสืบว่า จำเลยกับผู้
เสียหายเคยลักลอบรวมประเวณีกัน อันทวีความเสียชื่อเสียงเกียรติยศ ให้ผู้เสียหายได้
รับอับอายชั่วชีวิต การกำหนดค่าสินไหมหรือเบี้ยทำขวัญทดแทนความเสียหายในคดีชนิดนี้
ควรกำหนดให้สมควรกับเหตุที่โจทก์ได้รับความชอกช้ำระกำใจ และเพื่อให้เป็นเยี่ยงอย่าง
สำหรับป้องกันกระทำความผิดชนิดนี้ในภายหน้า ข้อจำกัดมีเพียงว่า มิให้เหลือเกิน
ไปเท่านั้น ศาลฎีกาเห็นว่าที่ศาลชั้นต้นกำหนดจำนวนเงินสินไหมทดแทน หรือเบี้ยทำขวัญ
ให้แก่โจทก์ ๑,๕๐๐ บาทนั้น สมควรแก่เหตุการณ์ในคดีนี้แล้ว

สำหรับคดีคดีต่อไปนี้ เป็นเรื่องที่โจทก์ได้รับความเสียหายทั้งทางวัตถุและทาง
จิตใจ ซึ่งศาลฎีกาให้เรียกค่าเสียหายทางศีลธรรมได้เสมอ เช่น :

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๐๕๘/๒๔๕๑ เป็นเรื่องเกี่ยวกับการนิคสัญญญา แต่
ศาลฎีกาได้วินิจฉัยเลยไปถึงกรณีทำร้ายร่างกายอันเป็นละเมิดว่า ผู้เสียหายอาจได้รับ
ค่าแพทย์ ค่ายาที่เสียไปแล้ว ยังอาจได้รับความเสียหายในการถูกทำร้ายและทนทุกข์
ทรมานอีกด้วย.

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๖๓๘/๒๕๐๑ จำเลยขับรถยนต์โดยประมาทพลิกคว่ำ
เนินเหตุให้ผู้เสียหายได้รับบาดเจ็บ โจทก์มีนายแพทย์ผู้รักษาเป็นพยานเบิกความว่า

บาทแผลของผู้เสียหายที่เท่าชาย เอ็นรวมข้อเท้าชายขาด กระดูกข้อเท้าเคลื่อน
รักษารวม ๑ เดือนเศษ คัดแผลออกแล้วยังเดินไม่ได้ โดยเจ็บที่ข้อเท้า ซึ่งจะ
หายเป็นปกติคงเดิมได้ยาก ต้องรักษาต่อไปอีกเป็นเวลานาน จึงกำหนดค่าทดแทน
ที่เสียสุขภาพอนามัยให้อีก ๕,๐๐๐ บาท

ปัญหาว่ามีสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายทางศีลธรรมจะโอนหรือตกสืบไปถึง
ทายาทหรือไม่ ?

ข้อนี้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๔๔๖ วรรคแรก บัญญัติไว้ชัด
เจนว่า ".....สิทธิเรียกร้องอันนี้ไม่โอนกันได้ และไม่ตกสืบไปถึงทายาท เว้นแต่สิทธิ
นั้นจะได้รับสภาพกันไว้โดยสัญญา หรือได้เริ่มฟ้องคดีตามสิทธินั้นแล้ว"

จึงเห็นได้ว่าสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายในส่วนนี้ถือเป็นสิทธิเฉพาะตัวผู้เสียหาย
ซึ่งจะโอนกันไม่ได้ และไม่ตกทอดเป็นมรดกไปยังทายาท แต่ถ้าได้รับสภาพนี้เป็น
สัญญาระหว่างผู้กระทำละเมิดและผู้เสียหายแล้ว ก็ถือว่าได้แปลงหนี้เป็นมูลสัญญา มีลักษณะ
เป็นหนี้เงินธรรมดา จึงโอนและตกทอดเป็นมรดกต่อไปได้ หรือถ้าได้ฟ้องคดีแล้วก็ถือว่า
เป็นการสืบฐานะคู่ความแทนกันต่อไป ไม่สุดสิ้นลงเพราะความตายของโจทก์^{๒๕}

(ข) การคำนวณค่าเสียหายทางศีลธรรมกรณีละเมิดทำให้เขาถึงตาย

คงได้กล่าวไว้ในบทที่ ๓ แล้วว่า ศาลไทยได้ปฏิเสธที่จะให้ค่าเสียหายทาง
ศีลธรรม ในกรณีละเมิดทำให้เขาถึงตาย ทั้ง ๆ ที่บทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่ง
และพาณิชย์ได้เปิดช่องให้เรียกร้องกันได้ และไม่มียกกฎหมายใดเลยที่ห้ามมิให้ผู้เสียหาย
เรียกร้องค่าเสียหายทางศีลธรรมในกรณีละเมิดทำให้เขาถึงตาย จึงดูเหมือนกันว่า
ศาลไทยได้ตีความกฎหมายโดยฝ่าฝืนต่อความชอบธรรม และความเป็นจริงที่มีอยู่ การตี

^{๒๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๑๒.

ความกฎหมายอย่างกับแคบโดยอาศัยหลักวิชากฎหมายเช่นนี้ เป็นการสนับสนุนความเห็น
แก้ตัวอย่างยิ่ง (it places the maximum premium on selfishness) ๒๖

สำหรับกฎหมายจีนนั้น ในกรณีที่ทำให้เขาถึงตายโดยผิดกฎหมาย บิดา มารดา
บุตร และคู่สมรสของผู้ที่ต้องเสียหาย ย่อมเรียกร้องให้ชดใช้ตัวเงินตามสมควรเพื่อความ
เสียหายอันมิใช่ความเสียหายในทางทรัพย์สินได้ ตามประมวลกฎหมายแพ่งจีน มาตรา
๑๕๔ ทั้งนี้เพราะกฎหมายจีนถือว่า บิดา มารดา บุตร และคู่สมรสย่อมจะได้รับความทุกข์
ทรมานอย่างสาหัสทางจิตใจต่อความตายของผู้ที่ถูกกระทำละเมิดจำต้องรับผิดชอบชดใช้ค่าเสียหาย
ทางศีลธรรม อย่างไรก็ตาม ภารกิจในการคำนวณค่าสินไหมทดแทนมีข้อพิจารณาต่างออกไปนี้คือ ๒๗

๑. การกำหนดจำนวนค่าสินไหมทดแทนให้ผู้พิพากษาใช้ดุลพินิจกำหนด
ขึ้น โดยพิจารณาจากฐานะทางสังคม ฐานะทางครอบครัว อาชีพ ฐานะทางเศรษฐกิจ
และขนาดของความทุกข์ทรมานของคู่กรณี ถ้าได้รับเงินช่วยเหลือ เนื่องจากการ
เยี่ยงเยียนโดยผู้กระทำละเมิด หรือบุคคลที่สาม ก็เป็นสิ่งที่อาจนำมาพิจารณาประกอบการ
กำหนดจำนวนค่าสินไหมทดแทนด้วย

๒. ผู้เยาว์ที่เป็นเด็กเล็ก หรือบุคคลวิกลจริต หรือจิตฟั่นเฟือน ไม่สม
ประกอบ ซึ่งปราศจากความรู้สึกทรมานทุกข์ทรมาน ก็มีสิทธิเรียกร้องให้ชดใช้ค่าเสียหายทาง
ศีลธรรมได้ เพราะการเรียกร้องเช่นนี้ไม่จำกัดเฉพาะเหตุที่ว่ามีความรู้สึกทรมานทุกข์ทรมาน
ทางจิตใจเท่านั้น หากแต่ยังรวมถึงความเสียหายอย่างอื่นที่ไม่อาจคำนวณด้วยทรัพย์สิน
ซึ่งเกิดขึ้น เพราะความตายของผู้ที่ต้องเสียหายด้วย ดังนั้นจึงไม่อาจปฏิเสธสิทธิเรียก
ร่อนนี้เพียงเพราะเหตุว่าไม่มีความรู้สึกทรมานทุกข์ทรมานเท่านั้น นอกจากนั้น ถ้าผู้เยาว์ที่
ยังเป็นเด็กหรือบุคคลวิกลจริต หรือจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ ภายหลังจากที่บุคคลดังกล่าวนั้น
มีอายุมากขึ้น หรือสภาพจิตคืนกลับปกติดั้งเดิม แล้วแต่กรณี บุคคลเช่นว่านั้น ย่อมจะมี
ความรู้สึกทรมาน และความรู้สึกเช่นนี้จะมามากเพราะบุคคลดังกล่าวเป็นบุคคลที่พึง

๒๖ A.L. goodhart, op.cit., p.43.

๒๗ เหวเสี่ยวเหวียน, เรื่องเกม, หน้า ๙๘.

๓. ถ้าบิดา มารดา บุตร หรือคู่สมรส เป็นทายาทโดยธรรมสืบมรดก ของผู้ตาย นอกจากสิทธิเรียกร้องเงินปลอบขวัญซึ่งมีอยู่เดิมแล้ว ยังอาจเป็นผู้สืบมรดก ในสิทธิเรียกร้อง เพื่อเงินปลอบขวัญของผู้ตายที่อาจมีสิทธิเรียกร้องในฐานะ เป็นผู้เสียหาย ด้วย เช่น ค่าเสียหายทางศีลธรรมเพื่อความเจ็บปวดทรมานที่ผู้ตายได้รับจากการกระทำละเมิด ในขณะที่ผู้ตายยังไม่ถึงแก่ความตาย กรณีเช่นนี้ ย่อมเห็นได้ว่า ในทางทฤษฎี จะมีสิทธิเรียกร้องอยู่ ๒ ประเภท คือ ประเภทแรกเป็นสิทธิเรียกร้องของบิดา มารดา บุตร หรือคู่สมรสของผู้ตายเอง และประเภทที่สองเป็นสิทธิเรียกร้องของผู้ตายซึ่งตกทอด ไปยังทายาท อย่างไรก็ตามก็สิทธิเรียกร้องประเภทหลังนี้ไม่อาจโอนให้แก่กันได้ และไม่ตก สืบไปถึงทายาท เว้นแต่สิทธินั้นจะได้รับสภาพกันไว้โดยสัญญา หรือได้เริ่มฟ้องคดีตามสิทธิ นั้นแล้ว ทั้งนี้โดยเทียบเคียงได้กับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๔๔๖ ดังนั้น นอกจากกรณีที่ผู้ถูกกระทำละเมิดมิได้ตายทันทีแล้ว ในทางปฏิบัติจะเกิดขึ้นได้ยากมาก

กฎหมายอเมริกันส่วนใหญ่ไม่ยอมให้ค่าเสียหายเพื่อความเศร้าโศกและความ ทรมานทางอารมณ์ของบิดา มารดา บุตร คู่สมรส หรือญาติพี่น้องของผู้ตาย ไม่ยินยอม ให้ทั้งค่าเสียหายเพื่อการสูญเสียความเป็นเพื่อน และค่าเสียหายเพื่อความรักในตัวผู้ตาย^{๒๘} แต่กฎหมายของบางรัฐก็ยินยอมให้เรียกร้องได้^{๒๙} อย่างไรก็ตามก็ศาลส่วนใหญ่ยินยอมให้ค่าเสียหายเพื่อความเจ็บปวดและทรมานของผู้ตายแก่ผู้รับสิทธิของผู้ตาย^{๓๐} เว้นแต่ กรณีที่ตายในทันที^{๓๑} ทั้งนี้โดยมีเหตุผลสนับสนุนที่ว่า "ผู้ตายได้รับความเจ็บปวดและทรมาน และเขาเป็นเพียงผู้ซึ่งควรจะได้รับค่าทดแทน แต่เขาไม่สามารถเรียกร้องมันด้วย ตนเองได้"^{๓๒} ความจริงแล้ว มันเป็นการยากที่จะตัดสินให้ค่าทดแทนแก่ชีวิตเพื่อความ

^{๒๘} Tiffany, Death by Wrongful Act, § 154 (2 d ed. 1913)

^{๒๙} Fla. Stat. Ann. § 768.03 (1943).

^{๓๐} Tiffany. op.cit. § 156.

^{๓๑} Ibid., § 74.

^{๓๒} Livingston, Survival of Tort Action - A Proposal for California Legislation 37 Calif. L. Rev. 63,74 (1949).

เสียหายที่เขาไม่เคยมี แม้กระนั้นกฎหมายเกี่ยวกับการ รับทวงสิทธิของผู้ตายก็ถูกตีความ
ว่า ยินยอมให้เรียกค่าเสียหายเพื่อความเจ็บปวดและทุกข์ทรมานของผู้ตายได้ ^{๓๓}

สำหรับศาลฝรั่งเศสยินยอมให้ญาติที่ใกล้ชิด หรือที่เกี่ยวข้องกันเรียกค่า
เสียหายทางจิตใจ เพราะชาคนผู้รักและเคารพได้ เพราะเป็นการฟื้นฟูสภาพความจริง
ที่จะไม่รับรู้ความเสียหายทางจิตใจในกรณีเช่นนี้ ^{๓๔} เช่น นางสาวเรียกค่าเศร้าโศก
เสียใจ เนื่องจากพี่ชายตายต่อผู้ละเมิดทำให้ตายได้ (Cas. civ. 15 déc. 1923
D. 1924-1-69) ลูกสะใภ้เรียกค่าเศร้าโศกเสียใจ เนื่องจากมารดาสามีตายต่อ
ผู้ก่อความละเมิดทำให้ถึงตายได้ (Rog. 10 avi. 1922 D. 1923.1.52)
แม้ศาลไทยจะปฏิเสธ ไม่ยินยอมให้ค่าเสียหายอันเนื่องจากรักอาลัยในตัวผู้ตาย
แต่ผู้เขียนก็ยังเห็นว่าควรตีความในทางให้เรียกวงได้ดังกล่าวในบทที่ ๓

แต่การชดเชยค่าเสียหายอันเกี่ยวกับความรักและอาลัยในตัวผู้ตายนั้น มีข้อ
ที่จะต้องพิจารณาอยู่ ๒ ประการคือ :

- ๑. บุคคลที่มีสิทธิ เรียกรวง
- ๒. กรณีที่ทำสัญญากำหนดค่าเสียหายทางศีลธรรมเป็นการล่วงหน้า

ประการแรก ผู้มีสิทธิเรียกรวงให้ชดเชยค่าเสียหายอันเกี่ยวกับความรักและ
อาลัยในตัวผู้ตายนั้น จะต้องเป็นผู้ที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดสนิทสนมกับผู้ตาย บุคคลแรก
ได้แก่ บิดา มารดา บุตร สามีภรรยา บุคคลเหล่านี้มีหน้าที่และความผูกพันในอันที่จะอุปการะ

^{๓๓} Ibid., p.65-66.

^{๓๔} Précis de Droit Civil, ed. 3, t.2, no.310; Planiol,

ซึ่งกันและกันกับตัวผู้ตาย อันเป็นหน้าที่ตามกฎหมายและเป็นความผูกพันในทาง
 กติธรรม ^{๓๕} และสำหรับกรณีบิดามารดาถึงแก่ความตายนั้น บุตรมีสิทธิเรียกร้อง
 ค่าเสียหายเนื่องจากความรักและอาลัยบิดามารดาได้เสมอ ไม่ว่าบุตรนั้นจะบรรลุนิติภาวะ
 แล้วยังหรือไม่ เพราะกรณีเช่นนี้มีไซ้เป็นกรณีเรียกค่าชดเชยอุปการะซึ่งบุตรที่
 เรียกได้จะต้องเป็นผู้เยาว์ หรือเป็นผู้บรรลุนิติภาวะ แต่ทุพพลภาพและหาเลี้ยงตนเอง
 ไม่ได้ แต่กรณีเรียกค่าเสียหายเนื่องจากความรักเป็นความเสียหายที่กระทบกระเทือน
 จิตใจและความรู้สึกส่วนตัวของผู้ต้องสูญเสียบิดามารดา ไม่ว่าผู้นั้นจะบรรลุนิติภาวะ
 แล้วยังหรือไม่ ก็ย่อมมีความรักอาลัยในบิดามารดาที่จากไปด้วยกันทั้งสิ้น

ปัญหามีว่า บุตรนอกสมรส และบิดาไม่ชอบด้วยกฎหมายจะเรียกค่าเสียหายอันเนื่องมาจากความรักอาลัยได้หรือไม่ ?

ผู้เขียนเห็นว่าความเสียหายในกรณีเช่นนี้ เป็นความเสียหายที่มีผลกระทบกระเทือนถึงจิตใจ และเกี่ยวข้องกับความผูกพันในทางส่วนตัวยิ่งกว่าในทางกฎหมาย จริงอยู่แมกฎหมายจะไม่รับรองฐานะระหว่างบิดาไม่ชอบด้วยกฎหมายและ

^{๓๕} สามีภริยา : มาตรา ๑๔๕๓ "สามีภริยาจำต้องอยู่กันด้วยกันฉันสามีภริยา สามีต้องช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูกัน"
มาตรา ๑๔๕๔ "สามีเป็นหัวหน้าในครอบครัว เป็นผู้เลือกที่อยู่ และเป็นผู้อำนวยความสะดวกในเรื่องช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดู"
บิดามารดาและบุตร : มาตรา ๑๕๓๕ "บุตรจำต้องอุปการะเลี้ยงดูบิดามารดา"
มาตรา ๑๕๓๖ บิดามารดาจำต้องอุปการะเลี้ยงดูและให้การศึกษาตามสมควรแก่บุตรในระหว่างที่เป็นผู้เยาว์
 บิดามารดาจำต้องอุปการะเลี้ยงดูบุตรซึ่งบรรลุนิติภาวะแล้ว แต่เฉพาะผู้ทุพพลภาพและหาเลี้ยงตนเองไม่ได้"

และบุตรนอกสมรส แต่ในความเป็นจริงแล้วใครก็ไม่อาจปฏิเสธได้ว่า เขามีสิทธิamar คากัน ฉะนั้นถึงแม้เขาจะมีได้เป็นบิดาและบุตรที่ชอบด้วยกฎหมายต่อกันก็จริงอยู่ แต่ถ้าบิดาไม่ชอบด้วยกฎหมายนั้นได้เลี้ยงดูบุตรนอกสมรสของเขา อุปการะและให้การศึกษาดลอดมา หรือ แสดงออกว่า ทารกที่อยู่ในครรภ์ของภริยาที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายคือบุตรของเขาเอง เช่นนี้เขาขอมมีความผูกพันใกล้ชิดกัน ถ้าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งตายลงเนื่องจากละเมิด ฝ่ายที่มีชีวิตอยู่ก็เรียกค่าเสียหายเนื่องจากความรักอาลัยได้

บุคคลในอันคับตอไปที่มีสิทธิเรียกร้องได้ก็คือ ญาติพี่น้องที่ใกล้ชิดกับผู้ตาย ซึ่งสามารถพิสูจน์ได้ความมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันอย่างชัดเจน และไม่มีข้อสงสัยเลยว่า เมื่อฝ่ายหนึ่งตายลง อีกฝ่ายหนึ่งจะไม่รักอาลัยในตัวผู้ตายนั้น เช่น ผู้ตายกำพร้าบิดามารดา มีพี่สาวร่วมบิดามารดาคนหนึ่ง เป็นผู้เลี้ยงดูตลอดมาอย่างใกล้ชิด เมื่อผู้ตายถูกทำละเมิดถึงแก่ความตาย พี่สาวของผู้ตายก็ขอมเรียกค่าเสียหายอันเนื่องจกความรักอาลัยในตัวผู้ตายได้ กรณีอื่น ๆ ก็เช่นผู้ตายอยู่ในความอุปการะเลี้ยงดูของยาย ถ้าผู้ตายถูกทำให้อถึงตายโดยละเมิด ยายของผู้ตายก็เรียกค่าเสียหายเนื่องจกความรักอาลัยในตัวผู้ตายได้

ปัญหามีว่าคู่มั้นจะเรียกค่าเสียหายอันเนื่องจกความรักอาลัยได้หรือไม่ จริงอยู่แม้การหมั้นจะไม่เป็นเหตุที่จะร้องขอให้ศาลบังคับให้สมรสได้ตามมาตรา ๑๔๓๗ แต่คู่มั้นก็มีความผูกพันกันแล้วทั้งในทางกฎหมายและในทางศีลธรรม จะเห็นได้จากกรณีที่กฎหมายยินยอมให้ทายคู่มั้นของหญิง เรียกค่าทดแทนจากชายอื่นผู้ทำการล่วงเกินหญิงคู่มั้นในทางประเวณี ตามมาตรา ๑๔๔๓ แสดงให้เห็นว่ากฎหมายยอมรับรองสิทธิในความรักและความผูกพันระหว่างคู่มั้น ดังนั้นถ้าฝ่ายหนึ่งถูกทำละเมิดเป็นเหตุให้อถึงตาย คู่มั้นฝ่ายที่มีชีวิตอยู่ขอมเรียกค่าเสียหายเนื่องจกความรักอาลัยในตัวผู้ตายได้ เพราะถือว่า เป็นผู้ที่ได้รับ ความเสียหายเนื่องจากการกระทำละเมิดนั้นเอง

แต่อย่างไรก็ตาม อาจมีผู้มีความเห็นว่า ความสัมพันธ์ระหว่างคู่มั้นอาจไม่พอเพียงที่จะให้เรียกค่าเสียหายอันเนื่องจกความรักอาลัยก็ได้ และก็ยังไม่มีแนวคำพิพากษาใดที่อ้างเพื่อยืนยันความเห็นในค่านใดค่านหนึ่ง

ประการที่สอง ค่าเสียหายอันเกี่ยวกับความรักอาลัยเป็นค่าเสียหายอันมิใช่ตัวเงิน เป็นค่าเสียหายทางศีลธรรมซึ่งถือได้ว่าเป็นสิทธิเฉพาะตัวผู้เสียหาย เพราะความรักอาลัยในตัวผู้ตายเป็นผู้ใดก็เป็นของผู้นั้นโดยเฉพาะ เมื่อเทียบเคียงกับ มาตรา ๔๔๖ แล จะเห็นได้ว่าสิทธิเรียกร้องอันนี้ไม่โอนกันได้ และไม่ตกสืบไปถึงทายาท เว้นแต่สิทธินั้นจะได้รับสภาพกันไว้โดยสัญญา หรือได้เริ่มฟ้องคดีตามสิทธินั้นแล้ว ฉะนั้นจึงอาจมีการทำสัญญากันไว้ไคร่ระหว่างผู้กระทำละเมิดกับผู้เสียหายว่าผู้กระทำละเมิดยินยอมที่จะให้ค่าเสียหายอันเกี่ยวกับความรักอาลัยในผู้ตายให้แก่ผู้เสียหายเป็นเงินจำนวนหนึ่ง ดังนี้ก็ถือว่าผู้กระทำละเมิดโดยยอมรับสภาพที่ไว้โดยสัญญาแล้ว หากผู้เสียหายตายลง สิทธินี้ก็ตกสืบไปถึงทายาทของผู้เสียหายด้วย

นอกจากค่าเสียหายอันเกี่ยวกับความรักอาลัยในตัวผู้ตายแล้ว ผู้เขียนยังเห็นว่าสิทธิของผู้ตายในอันที่จะเรียกร้องเอาค่าเสียหายทางศีลธรรม ก็อาจที่จะตกทอดแก่ทายาทได้ ค่าเสียหายทางศีลธรรมดังกล่าวนี้ไค่แก่ ความเจ็บปวดและทุกข์ทรมานของผู้ตายก่อนที่จะถึงแก่ความตาย ซึ่งเป็นกรณีที่ผู้ตายมิได้ตายในทันที ฉะนั้นในระหว่างที่ผู้ตายได้รับบาดเจ็บแก่ร่างกายยังไม่ถึงตาย ผู้ตายยอมมีสิทธิเรียกร้องเอาค่าเสียหายอันมิใช่ตัวเงินตาม มาตรา ๔๔๖ ได้ แม้สิทธินี้จะเป็นสิทธิเฉพาะตัว โอนให้กันไม่ได้ และไม่ตกสืบไปถึงทายาท แต่หาได้มีการรับสภาพกันไว้โดยสัญญา หรือผู้ตายได้เริ่มฟ้องคดีตามสิทธินั้นแล้ว ทายาทก็มีสิทธิฟ้องเรียกร้องเอาค่าเสียหายในส่วนนี้ได้

(๔) กรณีนิติบุคคลฟ้องเรียกร้องเอาค่าเสียหายทางศีลธรรม

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๗๒ นิติบุคคลไค่แก่ :

- ๑. ทบวงการเมือง
- ๒. วัดวาอาราม
- ๓. ห้างหุ้นส่วนที่จดทะเบียนแล้ว

๔. บริษัทจำกัด

๕. สมาคม

๖. มูลนิธิไว้รับอำนาจแล้ว

นอกจากนี้ยังมีนิติบุคคลตามกฎหมายอื่น ๆ อีก เช่น สหกรณ์ซึ่งจดทะเบียนแล้วตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. ๒๔๗๑ มาตรา ๑๘ ; นิคมซึ่งโรมันคำขอเลิกตามพระราชบัญญัติว่าด้วยลักษณะฐานะของวัด บาดหลวงโรมันคำขอเลิกตลอดจนรัฐวิสาหกิจต่าง ๆ เช่นการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย การรถไฟแห่งประเทศไทย เป็นต้น

ผู้เขียนเห็นว่านิติบุคคลย่อมมีสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายทางศีลธรรมได้บางประเภท เช่น กรณีละเมิดต่อชื่อเสียง และเสรีภาพของนิติบุคคล เช่น ทางหนังสือพิมพ์ที่จดทะเบียนแล้ว หรือบริษัทจำกัดถูกโจมตีใส่ร้ายทำให้เสื่อมเสียชื่อเสียง เช่น แพรชาววา สินค้าที่ผลิตจากบริษัทนั้นเป็นสินค้าปลอม หรือกล่าวหาว่าอาหารสำเร็จรูปที่ทางนั้นผลิตขึ้นใส่ยาเสพติด เป็นต้น เหล่านี้ย่อมเป็นการกระทบกระเทือนต่อชื่อเสียงและเกียรติคุณของนิติบุคคลนั้น อันเป็นการละเมิดต่อสิทธิที่กฎหมายคุ้มครองนิติบุคคลผู้ได้รับความเสียหายก็ย่อมฟ้องเรียกร้องค่าเสียหายทางศีลธรรมได้

กรณีละเมิดต่อเสรีภาพก็เช่น ชัดขวางมิให้นิติบุคคลดำเนินกิจการตามปกติ เช่น กรณีชัดขวางโง้งงานมหรสพของวัดทองเดิกลมโดยใบงอบด้วยกฎหมาย เป็นเหตุให้วัดขาดรายได้ โค้ชว่าละเมิด จำต้องใช้ค่าเสียหายที่วัดขาดประโยชน์ และในกรณีเช่นนี้ วัดอาจเรียกค่าเสียหายอย่างอื่นอันมิใช่ตัวเงินได้ควย โดยศาลคำนวณค่าเสียหายจากการที่โจทก์ก็นำสืบว่ากินแรกได้เงินเรียราย ๑๕๐ บาท กรันต่อมาในคืนที่สองโจทก์ควรจะได้เงินเรียรายอีก แต่ไม่ได้เพราะจำเลยชัดขวางเสีย ศาลก็คค่าเสียหายให้โจทก์ ๒๐๐ บาท ๓๖

๓๖ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๘๐๘/๒๔๘๗

ส่วนคำเสียหายทางศีลธรรมกรณีนี้จะเปิดศอร่างกายและชีวิตนั้น เห็นว่า
นิติบุคคลไม่อาจเรียกร้องเอาได้ เพราะนิติบุคคลไม่มีร่างกายและชีวิตเหมือนทั้ง
บุคคลธรรมดาตนเอง เช่น เทศบาลรับเลี้ยงเด็กกำพร้า เด็กกำพร้าได้ถึงแก่ความ
ตายเพราะละเมิด เทศบาลจะเรียกค่าเสียหายใจอื่นเนื่องจากความรัก
(sentiment d' affection) ไม่ได้ ๓๗

สำหรับกรณีผู้แทนนิติบุคคลกระทำละเมิดต่อบุคคลอื่นเป็นเหตุให้เสียหาย
แก่ชีวิต ร่างกาย อนามัย เสรีภาพ ของบุคคลนั้น ผู้ต้องเสียหายย่อมมีสิทธิเรียกร้อง
ค่าเสียหายทางศีลธรรมจากนิติบุคคลได้เช่นกัน เพราะประมวลกฎหมายแพ่งและ
พาณิชย์ มาตรา ๘๖ บัญญัติว่า "ความประสงค์ของนิติบุคคลนั้น ย่อมแสดงปรากฏ
จากผู้แทนทั้งหลายของนิติบุคคลนั้น" เมื่อผู้แทนของนิติบุคคลใดทำละเมิดให้เขา
เสียหาย นิติบุคคลก็จะต้องรับผิดชอบในการกระทำของผู้แทนของตนด้วย

---

๓๗) Montpellier 4 Fe. 1924 D. 1924-2-33)